
De opleiding tot leraar Nederlands in het MBO

Langere tijd lieten de lerarenopleidingen zich weinig aan het MBO gelegen liggen. Dat is echter veranderd sinds veel afgestudeerden hun weg naar het MBO vinden. Kees Sluis, lerarenopleider aan de Hogeschool Holland in Diemen, bekijkt de huidige opleidingen tot MBO-leraar Nederlands.

---

sonderwijs. Ook het leerlingwezen, de volwasseneneducatie, het cursorisch beroepsonderwijs en oriëntatie- en schakelopleidingen moeten daarin hun plaats krijgen. In sommige regio's zijn ze daarmee al een flink eind op weg, maar in andere lukt het nog niet zo erg. De minister wil er in ieder geval naar toe. Je zou als uitgeverij te maken kunnen krijgen met een andere vraag. Het is voorstelbaar dat uitgeverijen gaan werken op basis van 'u vraagt, wij draaien'. De school bestelt modules, waarmee de uitgeverij op maat gesneden methoden samenstelt. Denk maar eens aan het dag- en avondonderwijs. In het avondonderwijs heeft men bijvoorbeeld niet alle modules nodig die in methoden voor het reguliere voltijdsonderwijs voorhanden zijn.

Wat is de invloed van een uitgever op het onderwijsbestel, in dit geval het middelbaar beroepsonderwijs?

Het is voor iedereen een ingewikkelde situatie: voor de scholen en voor de uitgeverijen. Je moet een nieuwe methode voor een nieuwe onderwijssituatie zien als een goed doordacht voorstel. Dat is de meerwaarde die je als uitgeverij te bieden hebt. Zo'n voorstel werkt alleen als het redelijk aansluit bij de praktijk. Als uitgever kies je voor een bepaalde oplossing: welke modules komen er in een boek en hoe verdeel je de stof over de verschillende delen, hoe gebruik je de didactiek. Je biedt een bepaald scala aan mogelijkheden. De scholen vertalen de keuzes van de uitgever naar de onderwijspraktijk. Zij maken keuzes, selecteren, leggen accenten afhankelijk van de specifieke schoolsituatie. De invloed van de uitgevers lijkt op het eerste gezicht dus vrij groot. Dat verandert wel zodra de situatie is uitgekristalliseerd. Uit de praktijk komen dan wensen en suggesties die de uitgever vervolgens weer verwerkt in een herziene editie of in een volledig nieuwe methode. Boeken maak je uiteindelijk samen met de klant. Dat is de cyclus en zo hoort het ook.

De opleiding tot leraar Nederlands in het MBO

Een blik in de historie: een afstandelijke relatie

Lerarenopleidingen behoren in ons land tot het Hoger Beroepsonderwijs. Het zou erg voor de hand liggen, dat dit HBO zich nadrukkelijk bezighoudt met en zich richt op zijn 'voorpost', het MBO. Dit is echter nauwelijks het geval.

Als eerste factor is hierop van invloed, dat een minderheid van de studenten die zich voor de lerarenopleiding Nederlands (en ook voor de vreemde talen en maatschappijvakken) meldt, van het MBO afkomstig is. Voor het schatten van de beginsituatie van de aankomende studenten is er vanuit het HBO geen noodzaak om zich te richten op de opleidingstermen van het MBO. Een tweede factor is het feit dat er organisatorisch weinig samenwerkingsverbanden tussen MBO- en HBO-instellingen zijn: ieder heeft haar eigen sores.

Bij de start van de nieuwe lerarenopleidingen (NLO's) lag de eerste prioriteit niet bij 'op-leiden voor het MBO'. Dat MBO was in de jaren '70 nog nietig en qua inhoud en didactiek een voortzetting van LBO of MAVO. In de beroeps-voorbereidende cursussen op de NLO's ging het vaker over de brugklasser, de LBO- of MAVO-leerling en zelfs over de middenschool-leerling. Deze afstand tot het MBO klopte niet met de uitstroom van de afgestudeerden van lerarenopleidingen. In de jaren '80 kwamen velen terecht in het MBO en KMBO, schoolsoorten die een geweldige groei kenden. In het reguliere voortgezet onderwijs waren door bezuinigingen en teruggang van het aantal leerlingen nauwelijks banen meer te vinden. Halverwege de jaren '80 werd het dus de hoogste tijd voor lerarenopleidingen om in het curriculum aandacht aan het MBO te gaan besteden. In 1986 werd het voor de lerarenopleidingen verplicht gesteld om een MBO-differentiatie aan te bieden. Voor een van de twee bestudeerde vakken diende de student een dergelijke aantekening (op het getuigschrift) te behalen.

De meeste curricula op de opleidingen leiden nu toekomstige leraren in drie stappen binnen in de wereld van het MBO.

Eerste stap: verkenning

Voor de lichting 1986-1987 bouwde iedere lerarenopleiding een algemene oriëntatie op het MBO in het curriculum in. Dergelijke verkenningscursussen bestaan nog steeds. De studenten bezoeken – meestal in groepjes – een school voor middelbaar beroepsonderwijs en brengen van hun bevindingen verslag uit in

een les vakdidactiek of onderwijskunde. Het eerste leereffect van dergelijke bezoeken is meestal de verbazing over de grote hoeveelheid soorten opleidingen, richtingen en niveaus. Het tweede leereffect is afhankelijk van het ontwikkelstadium van de bezochte school: grote of juist kleine verschillen in de wijze waarop het onderwijs in de vakken wordt gegeven. Kleine verschillen, wanneer het vak Nederlands voor een belangrijk deel bestaat uit lees- en schrijfoefeningen zoals in het algemeen voortgezet onderwijs. Grote verschillen als het gaat om plaatsen waar Nederlands gemoduleerd, gendividualiseerd en beroepsgericht wordt gegeven. Zulke constateringën zijn vaak aanleiding om het uitvoerig te hebben over vragen als:

- In hoeverre kan en moet het onderwijs in MBO-scholen algemeen vormend of beroepsgericht zijn?
- Hoe individueel (of juist: groepsgewijs) zouden leerlingen, gezien hun verschillen, in het MBO moeten kunnen werken?
- Wat zijn voor- en nadelen van gemodul(ariseerd) onderwijs?

Tweede stap: verdieping in de mogelijkheden

Op de verkenning volgen een of meer verdiepende cursussen. Deze zijn meestal vakdidactisch van aard, hoewel de student soms ook nog 'vaardigheden oefent' op MBO-niveau. Een mooi voorbeeld is de verdieping in de kunst van het corresponderen. Naast de bespreking van hoe het schrijven van brieven, mailings, en dergelijke aan te leren en te toetsen is, oefent de student zelf nog dergelijke schrijfsgenres. Soms krijgen deze vaardigheidstrainingen weer een eigen plaats in het curriculum door een of meer cursussen bedrijfscommunicatie.

Een andere uitwerking is die op het gebied van de mondelinge vaardigheden. Op veel MBO-scholen staan vormen van mondelinge communicatietechniek op het programma: produktpresentaties, werkoverleg, functioneringsgesprekken, begeleidingsgesprekken en dergelijke, afhankelijk van de MBO-opleiding. Aanbrengen van de lesgeefvaardigheid in deze gespreksgenres, kan en moet samengaan met oefening in deze genres.

Derde stap: bij het MBO over de vloer

De meeste lerarenopleidingen Nederlands hebben als verplichting dat de student één van zijn stages in de hogere opleidingsjaren doorbrengt in een instelling voor MBO. Een dergelijke stage omvat gemiddeld 100 uur, waarvan de student minimaal 25 uur zelf lesgeeft. Daarnaast verricht de student meestal een klein zogenaamd meso-onderzoek, bijvoorbeeld naar toekomstplannen van de leerlingen of de mate waarin de school contact heeft met het beroepsveld. Wat zich verder binnen de stage afspeelt, hangt af van het eerder genoemde ontwikkelstadium van de school en ook van de begeleidende docent. Soms wordt gewerkt volgens de nieuwste eindtermen en methoden; soms wordt nog vastgehouden aan een traditionele aanpak. Dergelijke stages worden afgesloten met een eindgesprek waarbij de student en de begeleidende docenten van zowel de MBO-school als de lerarenopleiding aanwezig zijn en de stage beoordelen.

In de opleidingen Nederlands is (nog) geen bedrijfsstage opgenomen. Wel zijn er opleidingen die hierover denken. Dan zouden de docenten van de opleidingsinstituten eerst zelf zulke stages moeten lopen.

Geen kritiekloze voorbereiding op het MBO

Nu het MBO geherstructureerd is, zouden lerarenopleidingen na bovenstaande kennismaking kunnen volstaan met het doornemen (in brede zin) van de eindtermen die per richting zijn opgesteld. Het onderwijs in het MBO krijgt immers meer het karakter van: hoe haal ik binnen de kortst mogelijke tijd met deze leerlingen de per module gestelde eindtermen? Pure uitvoering dus en weinig gelegenheid tot eigen standpuntoverdenking.

Het lijkt mij echter van belang dat toekomstige leraren over hun vak blijven nadenken. Daarom besteden wij op de Hogeschool Holland in de vakdidactische MBO-cursussen ook aandacht aan vraagpunten die er voor leraar Nederlands in het MBO liggen. Ik noem er drie:

- 2 Wat voor boodschap heeft de leraar Nederlands aan vaktaal?
- 3 Wat voor positie krijgt de leraar Nederlands in het MBO?

Per vraag geef ik in het kort enkele overwegingen.

CORRESPONDENTIE-ONDERWIJS Wie zich verdiept in het correspondentie-onderwijs, treft een aantal verschillende schrijfdidactieken aan. Zo zijn er boeken die theoretisch uitleg over de genres geven, aangevuld met een aantal schrijfadviezen. Andere boeken geven een groot aantal voorbeeldteksten die de leerling moet 'nadoen'. Weer andere boeken geven zoenaamde cases, waarbij de leerling al schrijvend zijn/haar weg in correspondentieland moet vinden. Tenslotte zijn er ook nog boeken met alleen de oefeningen. Vergelijk bijvoorbeeld (*Vaardig communiceren* (uitgeverij: Nijhoff) met *Eigentijdse correspondentie* (uitgeverij: Educaboek). Welke keuze moet een leraar nu maken?

Naar mijn oordeel zou zo iemand te rade moeten gaan bij de nieuwste uitkomsten van onderzoek naar het schrijfsproces. Als het waar is dat een goede schrijver iemand is die de communicatiesituatie goed kan schatten en goed kan plannen (zie o.a. artikel van Iris Breetvelt in *Spiegel* 1990, nr.2), dan biedt dit houvast voor de te maken keuzes. Een goede schrijfdidactiek zou dan moeten beginnen met analyse van publiek, doel en onderwerp van de te schrijven tekst, aangevuld met enige theorie over basisstructuren van bepaalde soorten teksten. Pas daarna zou de schrijver iets hebben aan een voorbeeld dat past bij de geanalyseerde communicatieve situatie.

VAKTAAL Leg ik aan toekomstige studenten een tekst voor uit de bouw- of horecawereld, dan wensen zij zich hiervan snel te distantiëren. Wat moet een leraar Nederlands hier nu mee? Binnen het vernieuwde, beroepsgerichte MBO is vaktaal óók een zorg van de leraar Nederlands. Binnen het kader van leesvaardigheidsstrategieën moet de leraar Nederlands in staat zijn de leerlingen greep te laten krijgen op teksten met onbekende woorden, met complexe zinnen en alinea's en op ongestructureerde teksten. Daarbij is het na-

- 1 Hoe kan ik verantwoord correspondentie-onderwijs geven?

tuurlijk aan te bevelen om een relatie met de betreffende vakleerkracht aan te gaan om overlappings in uitleg te voorkomen en de vaktheorie eventueel op een aantal punten te herschrijven. Dat dit laatste tot fraaie resultaten kan leiden, is bijvoorbeeld gebleken in het Beroepsbegeleidend Onderwijs. Binnen de Amsterdamse Streekschool Elandstraat (nu onderdeel van het Randstedelijk Opleidingscentrum Amsterdam) is het in het kader van de beroepsgerichte volwasseneneducatie al enkele jaren gewoonte, dat de cursisten elke week een les in vaktaal krijgen. Daarmee krijgen ze meer grip op het vaktheoretische handboek, dat al jaren binnen hun opleiding gebruikt wordt. De lessen worden verzorgd door leraren die verder binnen de school 'communicatieve vaardigheden' geven.

DE POSITIE VAN DE LERAAR NEDERLANDS Nederlands is nu in de verschillende opleidingen echt een steunvak geworden. Daarom hoeft het vak en de docent nog niet te worden ondergesneeuwd. Juist in vormen van samenwerking met collega's, in de vernieuwing van de didactische aanpak liggen kansen om het 'vernieuwde' Nederlands van onschatbaar belang te maken. Wel eist dit van de leraar Nederlands een grote mate van flexibiliteit en inventiviteit. Maar daarvoor is een (toekomstig) leraar Nederlands toch nog nooit teruggedeinsd?!

Amos van Gelderen & Ron Oostdam

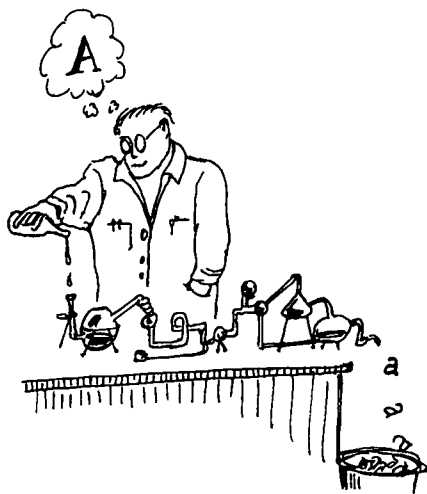

Onderzoek naar het talenonderwijs in het vernieuwde MBO

Per 1 oktober 1993 is bij het SCO-Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam (SCO=Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek) een onderzoek gestart naar de vormgeving en kwaliteit van onderwijs Nederlands en het vreemde talenonderwijs in het vernieuwde voltijd-MBO. De Vereniging voor Onderwijs in het Nederlands (VON), de Vereniging van Leraren in Levende Talen, sectie Nederlands (VLLT-Ned) en de Taakgroep Nationaal Actieprogramma Moderne Vreemde Talen (NAP) vroegen dit onderzoek aan. Amos van Gelderen en Ron Oostdam voeren dit onderzoek uit. Zij beschrijven hier de achtergrond, de vraagstelling en de opzet van het onderzoek.

Onderzoek naar het talenonderwijs